
TEMATIKA MATERINJENJA V IZBRANIH DRAMSKIH DELIH SIMONE SEMENIČ

Simona Semenič, dramatičarka, dramaturginja in producentka, je slovensko dramatiko obogatila s številnimi dramskimi deli, v katerih se na sicer že ustaljene tematike ozira z novega, drugega zornega kota. V njenih besedilih je posebej zanimiv prikaz materinstva oziroma materinjenja, ki se za razliko od številnih drugih dramatikov in dramatičark odmika od prevladujočih reprezentacij mater in opisov z materinstvom povezanih motivov. S kritičnostjo in čustvenostjo, ki prežemata njena besedila, je Simona Semenič ustvarila številne izjemne tekste, ki so doživeli večkratne uprizoritve.

Ključne besede: dramatika, Simona Semenič, materinstvo, materinjenje, ženski liki

Tematika materinstva oziroma materinjenja¹ je sicer že precej obdelana in analizirana, saj na to temo najdemo kar nekaj diplomskih in magistrskih nalog ter člankov,²

¹ Sabina Žnidaršič Žagar pravi, če je pojem *materinstvo* bolj tehnične ali celo pravne narave in v svojem bistvu zajema le razmerje med materjo in otrokom, pa so v pojem *materinjenje* vključene tudi številne dolžnosti in opravila matere, vključuje tudi čustvena razmerja, ki so ključni del vzgoje in skrbi za otroka, obenem pa tudi ves tisti pomen, ki ga je prej nosil pojem *materinstvo*. Pomembno je omeniti tudi, da spol v tem novejšem pojmu ni bistven, lahko je tista, ki materini, ženska, ni pa nujno. Vpeljava pojma *materinjenje* je bila potrebna predvsem zaradi čedalje raznovrstnejših družinskih odnosov in poimenovanja družine na sploh (Žnidaršič Žagar 2003).

² Z reprezentacijo materinstva se je v svoji magistrski nalogi ukvarjala Daša Medvešček (2013), ki je svojo pozornost namenila opusu Svetlane Makarovič, zelo zanimivo raziskovalno delo je predstavila tudi Katarina Krasko (2004), ki se je v diplomski nalogi ukvarjala z reprezentacijo materinstva v oglasih. Tu se tudi sama dotika področij, kot so podobe materinstva v preteklosti, materina krivda, krščanski vpliv na razumevanje materinstva, večidel pa se posveča upodobitvi matere znotraj medijev, oglasov in pritisku medijev na takojšnjo skrb za materino telo po porodu. Nataša Mojskerc (2007) je v reviji *Socialna pedagogika* objavila članek o podobah materinstva v tako imenovanih

vendar se ti dotikajo drugih (literarnih) področij, dosedanje raziskave pa ne obsegajo poglobljenega pogleda na področje slovenske sodobne dramatike. Ob prebiranju slovenskih dramskih besedil in njihovi analizi³ ugotovimo, da se reprezentacije materinjenja med besedili načeloma ne razlikujejo, temveč prihaja do stereotipizacije in arhetipizacije lika matere, pri čemer so med arhetipskimi upodobitvami materinski liki najpogostejše reprezentirani kot svetnice, čarovnice, pravljичne botre ali zlobne mačeha (Staub 2007). Številni literarni ustvarjalci jo postavljajo v ospredje besedil le, kolikor je prikazana v vlogi destruktivne matere, ki predstavlja grožnjo tako otroku kot tudi sami patriarhalni družbi. V nasprotnem primeru za literaturo ni zanimiva in je v svoje tekste ne vključujejo ali pa se znajde v vlogi cankarjanske matere, za katero se zdi, da le stežka najde izhod iz slovenske literarne umetnine.

Pa vendar lahko pri nekaterih avtorjih in avtoricah govorimo o izstopajoči podobi materinjenja. Dramatičarke se namreč v svojih delih večkrat dotikajo tem, o katerih dramatiki le redko spregovorijo. Tako Dragica Potočnjak v delih *Alisa*, *Alica* (2000) in *Za naše mlade dame* (2006) opozarja na problematiko posilstva, Saša Pavček v delu *Čisti vrelec ljubezni* (2005) spregovori o tematiki nadomestnega materinstva, Simona Semenič, kot bo razvidno v nadaljevanju razprave, pa izpostavlja nasilje nad žensko in dojemanje materinstva znotraj patriarhalne družbe. Ob tem je zelo pomemben kritičen pogled avtoric, pri čemer je namen prispevka izpostaviti že omenjeno dramatičarko Simono Semenič, ki se v svojih delih večkrat ukvarja s položajem ženske in ženskosti znotraj družbe in opozarja na stereotipe o zgolj idiličnem dojemanju materinstva, ki je z ženskostjo neposredno povezano. Ob tem opušta tradicionalno dramsko formo in se večkrat poslužuje narativne tehnike, iz katere stopajo v ospredje elementi ironije, mestoma celo absurda.

Metodologija pričujoče razprave temelji predvsem na kritičnem, analitičnem in interpretativnem prebiranju izbranih sodobnih slovenskih dramskih del, sama interpretacija pa je podkrepjena s feminističnimi teorijami in študijami spolov, ki ostajajo tesno povezani s prebiranjem besedil. V izbranem prispevku je analizirana tematika materinjenja v treh izbranih dramskih delih Simone Semenič, in sicer v delih *Jaz, žrtev* (2007), *5fantkov.si* (2008) in *Gostija* (2010).

ženskih revijah, kjer predstavlja prevladujoče predstave o materah, dotika se tudi mitov o materinstvu, pri čemer ugotavlja, da v sodobni zahodni družbi še vedno dojemamo materinstvo kot nekaj samoumevnega za ženski spol. O materinstvu najdemo tudi številne druge članke in strokovna dela, med drugimi se z likom matere znotraj literature veliko ukvarjajo Katja Mihurko Poniž, Zdenka Kristan, Nevenka Podgornik Pulec, znotraj simbolnega pa tudi Alja Adam. Omeniti je treba še analizo Mateje Pezdirc Bartol (2011), ki se je ukvarjala z odnosom med materjo in hčerjo v dveh sodobnih dramskih tekstih, in sicer v besedilih *Lep dan za umret* (2009) Vinka Möderndorferja in *Za naše mlade dame* (2006) Dragice Potočnjak.

³ Izbor besedil in analize so zajeti v moji magistrski nalogi z naslovom *Reprezentacije materinstva v izbranih delih slovenske dramatike po letu 1975* (2014).

Motiv poroda in dojenja

Z motivom nosečnosti in poroda se v dramatiki le redko srečamo. Avtorji se s to tematiko večinoma ne ukvarjajo, če pa se že, je noseča ženska predstavljena kot tista, ki bo s svojo materinskostjo končno izpolnila družbeno in naravno poslanstvo⁴ ženske. Podobno je tudi z motivom dojenja, o katerem je v dramskih besedilih le redko govor. Te motive sicer najdemo v delu Vinka Möderndorferja *Mama je umrla dvakrat* (1998), a so predstavljeni kot edino naravno poslanstvo ženske, dojenje pa kot nekaj idiličnega in osrečujočega, tako za mater kot za otroka, isto podobo ponudi tudi Rudi Šeligo v dramskem besedilu *Lepa Vida* (1978). Tudi pri sodobnejših dramatičarkah stanje ni bistveno drugačno, saj le redko katera izpostavlja realno podobo bolečega poroda in včasih vse prej kot prijetnega dojenja. Simona Semenič pa se teh tematik loteva z drugačnega zornega kota. Njeni slikoviti opisi poroda so prepleteni s kritičnostjo in ironijo, s čimer obsoja prevladujočo podobo čudovitega, celo katarzičnega poroda v literaturi:

diagnoza je rojevanje / simptomi: velik trebuh, bolečine v križu, povečane dojke, bolečine v sklepih, odtekanje vode, popadki, rešilec, rojstvo novega človeka / pridem v porodnišnico / na dan žena / in najprej zaprejo vrata očetu / pred nosom / ker ni hodil na materinski tečaj / predvsem zaradi tega, ker ga ni plačal / zdaj je pa prepozno / meni je dovoljeno roditi / na dan žena / kljub temu da nisem hodila na materinski tečaj // potem vse tiste nagrauzne stvari / klistir / in popadki / sama ležim tam / na dan žena / čakajoč na porodničarja / med popadki berem / romantične duše ivana cankarja /.../ voda mi je namreč že odtekla / kličem osebje / vendar nimajo časa / nisem še nujen primer / pa sama sem /.../ razlagam jim, da me morajo dati na carski rez / zaradi herpesa / ker je lahko smrtonosen za novega človeka / tako so mi povedali /.../ in lulat me tišči / in popadke imam / in napade / ampak nisem nujen primer / in prav nič ne znam potrpeti (Semenič 2007: 24–26.)

Avtorica torej spregovori o lastni izkušnji poroda in s tem ironičnim, a obenem zelo čustvenim delom potrjuje misli Simone de Beauvoir (2013), ki pravi, da je materinstvo za marsikatero žensko predstavljalo vse prej kot le izpolnitev njenih želja, saj je zanj to pomenilo ponavljajoče se nosečnosti, strah pred bolečim porodom in številnimi boleznimi, celo splavi, zaradi strahu pred slednjim pa so materinska čustva večkrat ostala neizražena. Zelo izrazit je bil tudi strah pred lastno smrtjo, saj je veliko žensk umrlo pri porodu, o čemer pa družba in literatura nista govorili.

S porodom je v literaturi močno povezan motiv dojenja, ki je v tudi dramskih besedilih večkrat prikazan kot idiličen in edini naravni način vzpostavitve vezi med

⁴ Veljale so in zdi se, da še veljajo, ideje, da je celotni ženski organizem zgrajen in usmerjen k reprodukciji, zato Simone de Beauvoir uporablja pojem *naravna poklicanost* (Beauvoir 2013: 291) ženske k materinjenju, kar zagovarja predvsem mišljenje patriarhalne družbe. Eva D. Bahovec omenja, da se danes zavedamo, da materinskost ni božji dar ali naravna potreba ženske, temveč gre za produkt ideoloških aparatov države (Bahovec 1995), vendar Julia Kristeva v svojem delu *Stabat mater* (1995) poudarja, da je še vedno edina družbeno dovoljena in sprejemljiva reprezentacija ženskosti povzeta v materinstvu.

otrokom in materjo. S čimer pa lahko postane literatura tako imenovana obujevalka družbenega mišljenja, ki se je pojavljalo že od antike dalje, in sicer, da je ženska, ki ne doji svojega otroka, ničvrednica, tarča takšnega nerazumevanja so bile na primer ženske v 17. stoletju, ko so nezmožnost dojenja povezovali s čarovništvom,⁵ pa kasneje aleksandrinke, ki so se odpravile v tujino, da bi z delom preživele svojo družino – kot varuške, čistilke, pa tudi kot dojilje.⁶

V literaturi je torej dojenje le malokrat prikazano kot dejanje, ki ženske ne osrečuje, ne da bi bila mati ob tem postavljena v podobo čarovnice ali demona. Ob tem zopet izstopa prikaz motiva dojenja pri Simoni Semenič, ki v svojem besednem solu *Jaz, žrtev* (2007) na povsem realen način izpostavlja bolečine ob dojenju, spopadanje z bolečim mastitisom, krvavenje iz dojk, pa tudi žensko duševno doživljanje dojenja, kar se v literaturi le malokrat pojavlja:

in potem se je šele začelo / dojim tega ogromnega novega človeka / in to boli / boli / boli / pa saj se tudi te bolečine v resnici ne spomnim več / edino, kar se spomnim / je to, da so mi tekale solze in da sem gledala novega človeka v svojih rokah / svojega mučitelja / in sem ga natanko tako tudi percipirala / za hip / kot mučitelja / in potem krivda / seveda / vnebovpijoča krivda / kakšna mati pa si / to je vendar lepo / da ti iz jošk teče kri / in rečem sestri – boli me, boli, ne morem dojeti / kri mi teče iz prsi – / »nič ne skrbite« / pravi / z nasmehom / »saj bo izpljunil« / moji joški oblaki gnoja / ampak saj sem jih že navajena / oblačkov / in oblakov / ni pomembno / novi človek je v naročju / to je pomembno // in tako sem svoje opravila / na rešilec s 6,7 milijard (Semenič 2007: 27–28.)

Simona Semenič se s tem upre prevladujočemu prikazovanju dojenja, ki se pojavlja že v mitoloških zgodbah, kjer je za zapuščenega otroka poskrbela celo žival.⁷

⁵ Lyndal Roper v svojem delu *Oedipus and the devil* (1994) navaja verovanje ljudi, da je lahko čarovnica s posebnim praškom ali juho zastrupila mater, da ji je usahnilo mleko, ali pa se je strup neposredno prenesel na otroka, kar je lahko ogrozilo njegovo zdravje. Čarovnica je bila lahko katera koli ženska ali mati, ki je posamezniku/otroku škodovala, namesto da bi ga negovala in zdravila, kar je pripeljalo do mnogih absurdnih obtožb.

⁶ Kot primer obsodbe nezmožnosti ali pomanjkanja želje po dojenju je navedeno razmišljanje Elvire Dolinar, katere misli so bile objavljene pod psevdonimom Danica leta 1898 v reviji *Slovenka*: »Meni je in ostane nerazumljivo, kako more biti mati tako brezsrčna, da prepušča dojenje svojega deteta drugi ženski, ali pa ga celo hrani na umetni, a tako malo umestni način s kravjim mlekom. Mati, ki to stori brez potrebe, iz lenobe, iz samopašnosti ali iz lahkomišelnosti, je nestvor, ki ne zasluži svetega imena 'mati'. Taka mati ne ljubi svojega deteta, a tudi ona ne bo nikdar deležna blage sreče, kojo uživa mati, ki hrani svoje dete sama« (Mihurko Poniž 2009: 49).

⁷ S tovrstnim sožitjem med otrokom in živaljo se na primer srečamo v mitu o Peliasu, kjer Sofokles povzema, da naj bi otroka dojila od Pozejdona posvečena kobilica. Zevsa naj bi na Kreti dojila koza Amalteja, Parisa medvedka, zelo znamenit pa je tudi mit o nastanku Rima, ki govori o dvojčkih Romulu in Remu, ki ju je s svojim mlekom dojila volkulja.

Fizično nasilje nad materinskostjo

V besedilih Simone Semenič se večkrat pojavljajo podobe žensk in mater, ki prenašajo težko breme spolnega, fizičnega in psihičnega nasilja ter manipulacije, pri čemer v vlogo kršitelja najpogosteje stopa moški. Najbolj očitna je podoba nasilja nad šibkejšimi, med drugim tudi nad materami/materinjenjem. V dramskem besedilu *Gostija* (2010) se avtorica ukvarja z razmerjem med tistimi, ki jih požira družba, in posamezniki, ki to družbo reprezentirajo. Lik truplo, ki je bil »nekoč živ lik, некоč, preden je končalo v obari, ki je postrežena med nocojšnjo gostijo« (Semenič 2010: 3), je eden izmed dramskih likov, je »glavna oseba, protagonist / lik, ki vpije po tem, da ga odigra zvezda / da ga odigra prava igralska zvezda v enem nonšalantnem zvezdniškem zamahu / ta lik je / ta lik je truplo / in zdaj se pojavi / lik z imenom truplo se pojavi v ozadju« (prav tam: 2) in spregovori o grozotah in trpljenju, ki jih je doživljal v času svojega življenja. Truplo prevzema imena žensk, ki prihajajo z vzhoda in so prikazane kot žrtve številnih stereotipov in predsodkov, na podlagi katerih jih je družba tako kruto uničila in zavrgla. Skozi predstavljene žrtve Simona Semenič ne izpostavlja zgolj problematike ženske, temveč tudi z žensko močno povezano vlogo, materinjenje. Preko različnih življenjskih situacij, v katerih so se znašle literarne osebe, izpostavlja tista področja materinjenja, ki so znotraj (patriarhalne) družbe obsojana. Med drugim je to tudi podoba prostitutke,⁸ ki se bori z raznimi spolno prenosljivimi boleznimi, gnusom in občutki krivde, pa vendar se zaveda, da je to edina možnost, da bo lahko finančno preskrbela svojega otroka, ki je ostal v rodni Ukrajini.

Naslednja zgodba, ki nam jo predstavi pričujoče truplo, zarisuje podobo lastnega splava in nemoč, da bi oseba dobila priložnost za preživetje. Izrazito je hrepenenje še nerojene osebe, Rudine, da bi se gledalcu lahko predstavila z imenom in priimkom, da bi imela možnost pridobitve lastne identitete, ki je človeku dodeljena ob rojstvu. Želela je uzreti svetlobo in spoznati vsakdanje male reči, ki bi ji dajale občutek človečnosti, vendar so ji to preprečili, še preden je vedela, da vse to sploh obstaja. Krivdo za to Rudina pripisuje materi, »ker prasica od moje mame ni videla drugega izhoda, od same revščine me je utopila kar v školjki, še v kopalni kadi ne, zato ker si ni mogla privoščiti še enih ust« (Semenič 2010: 10). Simona Semenič preko te podobe posredno opozarja na problematiko ženske pravice do splava,⁹ ki je tudi

⁸ Vesna Leskovšek v delu *Zavrtnjena tradicija* (2002) opozarja, da je ženska prostitucija velikokrat potisnjena v ospredje zato, da bi patriarhalna družba še lažje označila žensko kot služkinjo, ki skrbi za ugodje in pohoto moškega, medtem ko se o moških, ki se ukvarjajo s to obrtjo, le redko govori. Z reglamentacijo prostitucije se žensko »utrjuje v prepričanju, da je ženska na svetu le za moško zabavo, da obstaja samo v svoji telesnosti, zato tudi ženske nimajo smisla za drugo kot le za negovanje zunanosti« (Leskovšek 2002: 125).

⁹ Splav so skozi zgodovino dojemali kot zločinsko dejanje nemoralne ženske, ki ni pripravljena sprejeti svoje *naravne poklicanosti* (Beauvoir 2013: 291), kar se je močno odražalo tudi v literaturi, zato so bila z večjo mero odobravanja sprejeta besedila, ki so ubesedovala porodne bolečine in trpljenje ženske ob porodu, kot dela o ženskah, ki niso sprejele naravne danosti materinstva in so se poslužile možnosti splava. Vesna Leskovšek utemeljuje, da je bilo razmišljanje o uzakonitvi splava obremenjeno z moralnimi in etičnimi načeli, ki so slonela na uveljavljenem mišljenju patriarhalne družbe, ki je

v današnji družbi, ki se vztrajno upira patriarhalni miselnosti, prežeti s krščansko ideologijo, še vedno tema, ki buri duhove.¹⁰ Občutja in trpljenje matere ob tem dejanju niso prikazana, temveč je v ospredje potisnjena travma nerojenega otroka, ki hrepeni po življenju, ne glede na stisko, ki bi je bil deležen zaradi materine nezmožnosti preživljanja dodatnega družinskega člana:

moja mama ni vedela, da želim živeti / še preden je to lahko izvedela, mi je potisnila glavo v školjko in potegnila vodo / čez tri mesece bi imela eno leto / pa mi niti zadihati ni ratalo / pa sem želela zadihati, prisežem, sem želela odpreti usta in spustiti zrak vase / in kričati / ampak še preden mi je to uspelo, mi je potisnila glavo v školjko in spustila vodo / prasica / mi je potisnila glavo v školjko in potegnila vodo / še niti zadihala nisem, ko me je že zalila voda iz kotlička / voda, ki je namenjena splakovanju scalnice in dreka / me je zalila, ta voda namenjena scalnici in dreku, me je zalila in moje hlastanje za zrakom in moj prvi krik je bil / zadušen (Semenič 2010: 10.)

Avtorica s krutim opisom občutja še nerojenega otroka posredno opozarja na problematiko abortusa tudi z vidika ženske, ki je postavljena pred odločitev za dejanje splava. Simone de Beauvoir omenja, da je odločitev za to dejanje vse prej kot lahka in mnoge ženske globoko zaznamuje, tudi do tolikšne mere, da se začnejo spopadati z duševnimi težavami (Beauvoir 2013: 123).

Semeničeva stopi v svojem besedilu še korak dlje, ko nam predstavi žensko, ki je bila žrtev moškega nasilja, in njeno samomorilno dejanje izvira iz nuje, da prekine nenehno ustrahovanje, pretepanje in poniževanje, zato se je polila s kerozinom in prižgala vžigalico. Zelo velika pa je verjetnost, da jo je v to dejanje potisnila tudi travmatična izkušnja umora njenega dvehletnega otroka. Simona Semenič zarisuje kontrastno podobo materinstva, na eni strani je prikazana nasilna odtujitev dvehletnega otroka Fatonah Khairkove, ki ga pred njenimi očmi med grozljivim smehom nabodejo na bajonet, in mučitelje zabava nečloveški krik matere, medtem ko nemočna gleda svojega otroka, »kako so mu usahnile oči in kako mu je usahnilo telo« (Semenič 2010: 13), na drugi strani pa istočasna nosečnost za drugega otroka, »ki mu je toplo in prijetno in misli, da se bo zdaj zdaj rodil v toplem in prijetnem svetu« (prav tam).

Žrtvam s takšno in podobno usodo ni videti konca, vsaka je zaznamovana s kruto travmo, ki jo je stala življenje. Takšna je usoda sedemnajstletne Du'a Kalil Aswad, ki je bila pretepena do smrti, podobno se zgodi Suzan Abulismail, ki jo je 25. maja 1995 v Tuzli ubila granata, in prav takšna je usoda Ružice Markobašić, Rukhsane

materinstvo enačilo z ženskostjo (Leskošek 2002 v Kačičnik 2006: 417). Odstopanje od tovrstnega mišljenja je pomenilo neodobravanje, izobčenje in celo kazni, zato so začele ženske vse bolj ponotranjati zapoved, da je ženska ženska le tedaj, ko je mati. V nasprotnem primeru so si ženske, ki so se postavile nasproti patriarhalni krščanski družbi in so želele same upravljati svojo usodo, kot že omenjeno, vse do konca 18. stoletja prislužile naziv čarovnice (Jogan 1990 v Kačičnik 2006: 418).

¹⁰ Dorotea Verša (1996) pravi, da gre razlog za to iskati v tem, da se utemeljevanje seksizma iz javnega (zakonodajna, verski predpisi, ki so imeli v preteklosti veliko večji vpliv na družbene predpise in zakone) prenaša v zasebno, torej na raven osebnih stališč in vrednot. In na ta način se, kljub opustitvi mizoginij predpisov iz časa patriarhata, ohranjajo stereotipne predstave, ki ženskam vsiljujejo občutek krivde ali jim celo onemogočajo izrabiti priborjene si možnosti (Verša 1996: 12).

Naz, Dijane Ninić, Shakile Azizi, Radmile Stolić, Hatin Suruku in številnih drugih, ki so v besedilu Simone Semenič našete, in tistih, ki niso, ki so pozabljene in njihov posmrtni krik ni bil ter najverjetneje nikoli ne bo slišan.

Avtorica pred nas na kritičen način razgrne problematiko družbenega odnosa do ženskih žrtev, ki zaradi tradicionalnih patriarhalnih razmerij v družini in družbi, zaradi neenakopravnosti med spoloma, nestrpnosti in nasilja v obdobjih vojne in po njej preživljajo travme in trpljenje ter so potisnjene v kruto in nasilno smrt. Besedilo vsekakor ne aplicira pozitivnega pogleda v prihodnost niti ne ponuja kančka upanja za boljši jutri, temveč je zapečaten z vse večjo mero ravnodušnosti in neprizadetosti, z brezbriznostjo ter brezizhodnostjo.

S problematiko različnih vrst nasilja nad šibkejšimi se Simona Semenič ukvarja tudi v dramskem besedilu *5fantkov.si* iz leta 2008. Naslov besedila se navezuje na novejšo gledališke uspešnice, ki so postale v zadnjih letih dobičkonosna tržna niša. Pa vendar besedilo Simone Semenič razen podobnosti naslovov nima ničesar skupnega s tovrstno stand-up komiko. Avtorica izrazi pretresljivo spoznanje o nenehnem in neposrednem vplivu družbe in družine na mlajšo generacijo, otroke, ki se v otroških letih najlažje in najpogosteje izražajo skozi igro. Na ta način reproducirajo vedenjske in miselne vzorce, posledično pa tudi spolne stereotipe, ki jih prejemajo iz okolja, in se soočajo z občutji, ki jim jih reproducirano dogajanje vzbuja. Dogajanje je postavljeno v »skrivno shajališče«, kjer se ob prostem času zbere pet prijateljev iz iste mestne četrti, da bi se, kot pravi Slavko Pezdir v oceni dramske uprizoritve omenjenega besedila,

v svoji deški »režiji«, »dramaturgiji« in »igralski« oživitvi najprej (za ogrevanje) poigravala s priljubljenimi globalnimi fikcijskimi junaki in akcijami v produkciji donosne industrije zabave in pozabe, nato pa vse bolj osebno doživeto, kruto in drastično oživljala tudi resnične protagoniste aktualnih pojavov vsakršnih zasvojenosti, nestrpnosti, sprevrženosti in nasilja v najbližjem družinskem in družbenem okolju. (Pezdir 2010: 15.)

Besedilo se dotika odnosa do homoseksualcev, pripadnikov različnih verskih skupnosti, otrok in žensk, za ta prispevek pa je bistven prikaz družinskih odnosov, reprezentacija matere in materinjenja, znotraj igre pa namišljeno nasilje, ki ni dejanje brez osnove v realnosti. Mati je v igri petih otrok prikazana kot preobremenjena ženska srednjih let, podvržena nenehnim pritiskom in ustrahovanju svojega moža, zato svojo stisko vnaša v odnos do svojega otroka: »no, dej pohiti, punca, ati pride vsak čas, ne bod no tako počasna /.../ ne hitiš dovolj dajmo, dajmo /.../ spet odgovarjaš / spet odgovarjaš / a me boš enkrat ubogala? / a me boš enkrat za spremembo ubogala? / ne morem verjet, kok me ta mularija zajebava« (Semenič 2008: 19–20). Za svoje življenjsko nezadovoljstvo in občutek ujetosti v nenehen občutek nemoči in brezizhodnosti krivi svoja mlajša otroka, ki še nista spregledala propadlosti njihove družinske celice: »če bi vidva bila kot vaju starejši brat / bi bilo meni mnogo lažje v življenju mnogo lažje« (Semenič 2008: 20), zato lahko svojo frustracijo izživi le na šibkejšem od sebe, to je na otroku, ki ga s fizičnim nasiljem potiska v vlogo, v katero je v odnosu s svojim možem potisnjena sama: »zdej jo pa

počim / tkole / žbam / pa še enkrat / tkole / žbam« (Semenič 2008: 24). Materino nasilje pa se v ponovnem prizoru nesmiselnega fizičnega obračuna, ki sploh nima razloga, stopnjuje še z njenim izrazitim govornim vložkom:

/T/i bom jaz dala / prasica mala / takole / žbam / žbam / pa takole / žbam / žbam / žbam / mater svojo zajebavat / šmrkla razvajena / žbam / žbam / žbam /.../ pa še takole / žbam / kurba mala / pa še eno / žbam / nesposobna / žbam / nemarna / žbam / nesramna / žbam / prasica / žbam /.../ žbam / preklet bodi dan, k sem te rodila / prasica / k si mi življenje uničila / žbam / pa še eno / žbam / jebem ti mater / žbam / zgini / zgini mi spred oči / prasica /.../ kaj je zdaj / kaj je zdaj / a sem ti dovolila, da se cmeriš / a sem ti dovolila, da se cmeriš / peder mali / samo še eno solzo / da vidim / in te bom premlatila ko psa / a si me slišal / nehi se cmerit / pička ti materina / zgini / zgini v sobo tud ti / marš / da te ne vidim / peder mali (Semenič 2008: 27.)

Če v odnosu med materjo in njenima mlajšima otrokoma prevladujeta nasilje in nesprejemanje, pa starejšega sina mati priklepa nase, sprva s hvalo: »sine / kaj bi jaz brez tebe / ti si zlat otrok / priden / zlat otrok« (prav tam), kasneje pa z reakcijo že omenjene cankarjanske matere, ki se ji tudi Simona Semenič ne more izogniti: »a zdej me boš pa še ti zajebaval / ti / k sem vse žrtvovala zate / vse sem dala zate / zmeraj si bil na prvem mestu / celo svoje življenje sem podredila tebi / samo tebi / in zdaj mi tako vračaš?« (Semenič 2008: 28).

Mati, ki je do tega trenutka v igri petih mladih prijateljev predstavljala nadvlado in obenem grožnjo, se v trenutku moževega vstopa v zasebno sfero doma prestavi v vlogo žrtve.¹¹ Najprej spolne, saj je možev pristop k njej od prvega trenutka prežet z gestami, ki nakazujejo njegovo željo po spolnosti, nato pa zaradi odklonilnega odnosa do moža postane žrtev psihičnega in fizičnega nasilja.¹² Kljub moževemu fizičnemu obračunu se žena v dramskem besedilu Simone Semenič spolno ne podredi, čeprav je to »njena dolžnost« (Semenič 2008: 38), kar pa daje moškemu povod za incestno dejanje, ko želi posiliti lastno hčerko. Mati pa »gleda / in nič ne naredi« (Semenič 2008: 32), prav tako ne reagirata brata, ki »samo glavo data pod pouštr« (prav tam: 40).

¹¹ Vesna Leskošek omenja, da patriarhalna družba nasilja sicer javno ni nikdar odobraval, vendar je zaradi splošne razširjenosti tovrstnega trpinčenja postalo tolerirano v družbi (Leskošek 2002: 111). Antropologinja, sociologinja in psihoterapevka Nevenka Podgornik Pulec pravi, da je bilo v zgodovini nasilje (najpogostejše nad ženskami in otroki) družbeno dovoljeno in sprejemljivo, saj so v mnogih kulturah moški z očetovskim pravom pridobili popolno lastništvo nad dušo in telesom žene in otrok. »Družinski poglavar je brez težav lahko ženo ali otroka mučil, prodal, daroval, ubil. Žena je bila v zgodovini lastnina moža, nad katero je gospodoval, si jo prilagajal in jo vzgajal, tudi z nasiljem« (Podgornik Pulec 2012: 51). Sodobna družba sicer nastopa proti nasilju zelo strogo, ga obsoja in večkrat tudi kaznuje, to pa ne pomeni, da se nasilje v družini ne pojavlja več. Žrtev, ki fizično in čustveno trpijo zaradi mučiteljeve želje po kontroli in izkazovanju moči, je še vedno veliko preveč.

¹² »V/se ste frigidne prasice / in ti si prva med njimi /.../ kaj si / kaj si / frigidna kurba / če je to sploh mogoče / ampak glede na to / da je danes vse mogoče / in kje je danes naša mala kurbica /.../ nehal bom / takoj zdaj bom nehal / in zdaj te tako vržem na tla / žbam / in zdaj te tako brcam z nogo / tuf / tuf / tuf /.../ tako bom nehal / tuf / tuf / in tako / tuf / in tako / tuf / prasica / smrdljiva / tuf tuf tuf« (Semenič 2008: 29–30).

Žrtve spolnega nasilja večkrat ostajajo neme, o travmi ne spregovorijo, tako kot to dejanje nemo spremlja celotna družina v analiziranem dramskem besedilu. Semeničeva ponovno izpostavi motiv, ki navadno ne najde prostora pri slovenskih dramatikih, temveč ga pogostejše srečamo pri dramatičarkah (Dragica Potočnjak, *Za naše mlade dame* (2006)). Vsekakor pa to ni tema le v sodobni literaturi. O nemosti žrtve posilstva govori že grški mit o Orfeju in Evridiki, ki ga v svojem delu (2009) problematizira Alja Adam. V Ovidijevi zgodbi ženska kljub spolnemu nasilju nad njo ostaja tiha, pasivna, njena travma je potisnjena v ozadje, v ospredje pa prihaja moški – Orfej. Evridika ostaja nema, ko jo Aristaj posili, prav tako kot ostajajo nemi vsi družinski liki v igri petih dečkov Simone Semenič. Obenem pa o travmi, ki izvira iz realnega življenja, glasno spregovorijo skozi samo igro.

O tem, da so dramski liki, v tem primeru otroci, že tako močno vpeti v vsakdanjost družinskega nasilja, priča tudi izražanje njihovega mišljenja in občutij izven njihove igre, pri čemer se opredeljujejo do tovrstne problematike: »dej tisto, k jo primeš za lase in jo butaš ob tla / tisto mi je super« (Semenič 2008: 30). Njihovo dojemanje fizičnega nasilja se kaže kot sprejemljivo, nevredno pozornosti, celo vsakdanje, v njihovi zavesti to dejanje ne zbujata zaskrbljenosti, temveč jim je za žrtve vseeno, tudi če gre za bližjega družinskega člana: »ne meni je usen / tud branim je ne« (Semenič 2008: 31). Na takšen način Simona Semenič prikazuje že povsem pokvarjene družinske in družbene odnose, ko se posameznik opre le na lastni egocentrizem, pri čemer izključi vsakršne elemente sočutja, empatije in razumevanja.

Podoba matere, s katero se dramski junaki srečujejo znotraj lastnega doma, se razlikuje – v nekaterih družinah postane ženska, ki je žrtev nasilja, še bolj ponižna in prosi partnerja za usmiljenje in ljubezen: »nehaj / prosim te / samo rad me mej / jaz mam tebe rada / samo rad me mej / rada bi samo / da me maš rad« (prav tam), v drugih družinah pa se mati s svojim močnim značajem moškemu upre: »vzela bi metlo in ga nabila ko prasca / in nč ne bi rekla / sam nabila bi ga / sej ni neumna« (Semenič 2008: 32).

Simona Semenič ponuja bralcu/bralki izhodišča za razmislek o vplivu družbe na otroka, na njegovo gradnjo identitete, dojemanje sveta in kritičnosti do nasilja, neenakosti spola in različnih verskih skupnosti. Avtorica ne prikazuje nedolžnega in brezskrbnega otroštva, ki je pravzaprav ideja ali mit iz časa romantike (Blažič 2008: 305), temveč izpostavlja otrokov čut za okolico, vsakdanje dogajanje, kar se kasneje odraža skozi njegovo igro, preko katere vzpostavlja odnos do družbenih konfliktov in nasprotij. Otroška igra tako postane ogledalo družbe, v katerem se zrcalijo vsi družbeni vzorci, ki medgeneracijsko prehajajo. Pri tem ne gre zgolj za vedenje, temveč tudi za jezik, izrazje, ki prav tako odslikava negativen vpliv okolice na osebnostni, mentalni in jezikovni razvoj otroka in mladostnika.

Sklep

Kljub temu da se tudi ženske in matere v delih Simone Semenič ne morejo izviti iz patriarhalnih modelov ženskosti, vzpostavi dramatičarka do dožemanja materinstva in psihičnega, fizičnega in spolnega nasilja nad ženskami v svojih delih kritičen odnos in ga problematizira, najpogosteje z uporabo ironije. Slednja se z elementi absurda razvija tudi z avtoričinim opuščanjem tradicionalne dramske forme in z vpeljavo za njena dela značilne narativne tehnike. Žrtve iz njenih del se sicer ne uprejo mučitelju in o svoji travmi neposredno ne spregovorijo, vendar je iz teh besedil kljub temu mogoče slišati njihov glasni krik. Spregovorijo namreč skozi igro otrok ali pa skozi lastno truplo, v katero so se spremenile njihove usode.

Zagotovo gre za eno najbolj radikalnih sodobnih slovenskih dramatičark, ki v svojih delih izpostavlja tako družbeno problematiko in kolektivno izprijenost kot tudi mesto posameznika znotraj družbe, njegovo doživljanje, občutja in mišljenje. Opozarja na stisko, od katere se odmikamo in je nočemo videti, obenem pa ruši stereotipne predstave o brezskrbnem otroštvu in idiličnem materinjenju.

Viri

Semenič, Simona, 2007: *Jaz, žrtev*. Tipkopis drame.

Semenič, Simona, 2008: *5fantkov.si*. Kranj: Javni zavod Prešernovo gledališče: Zelolepo.

Semenič, Simona, 2010: *Zgodba o nekem slastnem trupu ali gostija ali kako so se roman abramovič, lik janša, štirindvajsetletna julia kristeva, simona semenič in inicialki z. i. znašli v oblaku tobačnega dima*. Tipkopis drame.

Literatura

Adam, Alja, 2009: *Evridika in Orfej: od zrcalne k mnogoteri ljubezni*. Ljubljana: Založba Sophia.

Beauvoir, Simone, 2013: *Drugi spol*. Ljubljana: Krtina.

Blažič, Milena, 2008: Podoba otroka v Trubarjevih besedilih. *Slavistična revija* 56/4. 305–314.

Kačičnik, Saša, 2006: Revolucija spolnih vlog – ženske brez otrok. *Socialna pedagogika* 10/4. 407–428.

Krasko, Katarina, 2004: *Reprezentacija materinstva v oglasih: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.

Kristeva, Julia, 1995: Stabat mater. *Delta* 1/1–2. 9–29.

Leskošek, Vesna, 2002: *Zavrtnjena tradicija: ženske in ženskost v slovenski zgodovini od 1890 do 1940*. Ljubljana: Založba / *cf.

Medvešček, Daša, 2013: *Reprezentacija ženske in materinstva v opusu Svetlane Makarovič: magistrsko delo*. Nova Gorica: Fakulteta za humanistiko Univerze v Novi Gorici.

Mihurko Poniž, Katja, 2009: *Evine hčere: Konstruiranje ženskosti v slovenskem javnem diskurzu 1848–1902*. Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.

Mojškerc, Nataša, 2007: Reprezentacije materinstva v ženskih revijah. *Socialna pedagogika* 11/3. 262–281.

Pezdir, Slavko, 2010: Igre – otroške in odrasle (ocena dramske uprizoritve). *Delo*, 11. maj 2010. 15.

Pezdir Bartol, Mateja, 2011: Odnos med materjo in hčerjo v sodobni slovenski dramatiki – študija dveh primerov. Smole, Vera (ur.): *Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 47. SS/JLK. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Podgornik Pulec, Nevenka, 2012: *Kriva je Eva. Androcentrična konstrukcija stvarnosti in manifestiranje psihičnih kriz žensk*. Ljubljana: Vega.

Roper, Lyndal, 1994: *Oedipus and the devil: witchcraft, sexuality and religion in early modern Europe*. London: Phototypeset in Palatino by Intype.

»Simona Semenič se je pogostila s truplom in mogoče je bilo to vse, kar je hotela povedati.«, *Sigledal.org*: <<http://www.veza.sigledal.org/prispevki/simona-semenic-se-je-pogostila-s-truplom-in-mogoce-je-bilo-to-vse-kar-je-hotela-povedati>>. (Dostop 13. 4. 2015.)

Staub, Susan C. (ur.), 2007: *The literary mother: essays on representations of maternity and child care*. Jefferson (Severna Karolina) in London: McFarland & Company.

Verša, Dorotea, 1996: *Medijska podoba spolov*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.

Žnidaršič Žagar, Sabina, 2003: Novo materinstvo: novi pogledi na matere in njihovo materinjenje od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije* = *annali di Studi istriani e mediterranee* = annals for Istrian and Mediterranean studies, Series *historia et sociologia* 13/2. 327–338.